BO‘LAJAK FIZIKA O‘QITUVCHILARINING METODIK TAYYORGARLIGIGA OID MUAMMOLARNING YECHIMLARI BO‘YICHA OLIB BORILGAN TADQIQOTLAR VA ULARNING TAHLILI.

Ashurmatov R. -TKTI Yangiyer filiali katta o‘qituvchisi
Norbo‘tayeva G. - TKTI Yangiyer filiali talabasi

Abstract: This article delves into the analysis and results of scientific research aimed at improving the system of training future physics teachers for pedagogical activity in higher education institutions.

Key words: methodical preparation, professional activity, innovative method, pedagogical environment, integration, methodical skills.

Avvalo, pedagogika sohasida tahsil olayotgan bo‘lajak fizika o‘qituvchisining metodik jihatdan tayyorgarligini rivojlantirishning nazariy va amaliy asoslari, zamonaviy metodik tayyorgarligini belgilovchi huquqiy me’yoriy mezonlar va ularning metodik tayyorgarligini rivojlantirishdagi ahamiyati, bo‘lajak fizika o‘qituvchilarining metodik tayyorgarligini takomillashtirishning didaktik xususiyatlari tahlilini olib borish zarur.

Butun jahon oliy ta’lim muassasalarida bo‘lajak fizika o‘qituvchilarning metodik tayyorgarligiga oid muammolarning yechimlari bo‘yicha juda ko‘plab ishlar olib borilgan. Bu tadqiqotlar natijasida ko‘plab ilmiy yutuqlarga erishilgan: bulardan, o‘qituvchilar tanqidiy fikrlashlarini rivojlantirishning metodik tizimi xalqaro hamkorlik mexanizmlari asosida takomillashtirilgan (Association for Educational Communications and Technology – AECT), bo‘lajak o‘qituvchilarni kasbiy faoliyatga tayyorlash jarayonlari umumyevropa ehtiyojlari optimallashtirilishi asosida takomillashtirilgan (Belfield pedagogical university), o‘qituvchi kasbiy faoliyatini takomillashtirishning tashkiliy tuzilmali modeli ish beruvchilar talablari funksional asosida takomillashtirilgan (Centre of increasing to pedagogical qualification on base Manchesters university, Moskva davlat pedagogika universiteti), bo‘lajak o‘qituvchilarning auditoriyaga axborotni uzatish ko‘nikma va malakalari uzluksiz ta’limni modernizatsiyalash prinsiplarini tatbiq etish asosda takomillashtirilgan (University of Sorbonne), bo‘lajak o‘qituvchilarning metodik tayyorgarligini takomillashtirishning loyihaviy-konstruktiv texnologiyalarining innovatsion metodlari yaratilgan (Seoul of National University), bo‘lajak o‘qituvchilarni metodik jihatdan tayyorlashda dasturlashtirish texnologiyasi omillari va komponentlari kasbiy ehtiyojlar asosida takomillashtirilgan (Miyagi pedagogikal university, Japan). Ushbu erishilgan ilmiy natijalar bo‘lajak fan o‘qituvchilarining metodik tayyorgarligini takomillashtirishga qaratilgan e’tiborning yuksak ekanligini ko‘rsatadi.

Dunyoning yetakchi oliy ta'lim muassasalarida bo‘lajak o‘qituvchilarining metodik tayyorgarligini takomillashtirish bo‘yicha quyidagi yo‘nalishlarda ilmiy izlanishlar olib borilmoqda: o‘qitishning innovatsion metodlarini joriy qilish asosida o‘qituvchilarning pedagogik faoliyat olib borishga motivatsiyasini shakllantirish, pedagogik muhitga moslashuvchanligini ta'minlash mexanizmlarini ishlab chiqish, pedagogik jarayonlarni tashkil etish va uning sifatini baholash, bo‘lajak o‘qituvchilarning metodik tayyorgarligini takomillashtirish mexanizmlarini joriy etish. Yurtimizning yetakchi pedagog olimlari M.Djoraev, M.Mirzahmedov, K.Nasriddinov, S.Qahhorov, M.Qurbonov va boshqalar tomonidan fizika o‘qitish metodikasi muammolari, A.A.Abduqodirov, M.M.Aripov, U.Sh.Begimqulov, L.V.Golish, M.Ochilov, E.N.Sayidahmedov, D.I.Yunusovalar tomonidan innovatsion pedagogik va axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanishning nazariy va metodik asoslari, B.S.Abdullaeva, S.D.Bazarova, N.A.Muslimovlar o‘qituvchilarning kasbiy kompetentligini rivojlantirish tadqiq qilingan. Pedagog xodimlarning metodik tayyorgarligini takomillashtirishga bag‘ishlangan ilmiy izlanishlar S.K.Abdulina, G.V.Abramyan, V.V.Aleynikov, K.Angelovski, R.S.Arefev, O.R.Badagueva, V.Bespalko, L.S.Vыgotskiy, P.Ya.Galperin, N.Gomulina, V.V.Davidov, N.V.Kuzmina, M.V.Seliverstova, V.D.Shadrikovlar tomonidan olib borilgan. O‘qituvchilarning pedagogik faoliyatini rivojlantirishning ilmiy masalalari G.S.Drori, Marta Ruiz-Corbella, Cropley A, Drapeau Patti, Benjamin Crowell, John Dirk Walecka, D. Schaeffer tomonidan tadqiq qilingan. Mazkur sohada qator ilmiy ishlar amalga oshirilayotgan bo‘lsada, bo‘lajak fizika o‘qituvchilarning metodik tayyorgarligini takomillashtirish muammosiga bag‘ishlangan maxsus ilmiy-tadqiqot ishlari juda ham kam olib borilgan. Yuqorida olib borilgan ilmiy tadqiqotlar natijasida bo‘lajak o‘qituvchilarda metodik tayyorgarlikni takomillashtirishga oid nazariy-konseptual yondashuvlar, o‘qituvchi kasbiy va metodik tayyorgarligini takomillashtirishga doir fazilatlar tizimi hamda shaxsga yo‘naltirilgan ta'lim jarayonini tashkil qilishning psixologik-pedagogik xususiyatlari ustida ishlar olib borilgan.

Respublikamizda ta'lim sifati va samaradorligini oshirish jarayonida bo‘layotgan o‘zgarishlar, ya'ni qabul qilingan qonun va farmoyishlar jamiyatimizning rivojlanishida muhim omillardan biridir.

Zamonaviy ta'lim tizimida bo‘lgan o‘zgarishlar, o‘qituvchining malaka darajalarini va kasbiy qobiliyatlarini oshirishga majbur qiladi, bu degani o‘zining metodik bilimlarini oshirishiga majburligidir. Zamonaviy ta'limning asosiy maqsadi jamiyat, davlat va shaxsning zamonaviy tarbiyalarga mos bo‘lishi, har tomonlama rivojlangan shaxsni tarbiyalashga qaratilgan.

Bo‘lajak fizika fani o‘qituvchisini metodik bilim va ko‘nikmalarini rivojlantirishda pedagogik hamda texnik-texnologik muammoli vaziyatni tashkil qilishga imkon beruvchi, sharoitlarning to‘plami sifatida qayd etiladi. Pedagogik sharoitlar mazkur jarayonni yuzaga keltiribgina qolmay, balki uning mavjud holatini ham belgilaydi.

Bo‘lajak fizika fani o‘qituvchisini metodik bilim va ko‘nikmalarini rivojlantirish bosqichma-bosqich, pedagogik turkum fanlarining integratsiyasi, fanlararo aloqadorlik

darajasida innovatsion yondashuv asosida pedagogik faoliyatida hamda muammoli-vaziyatli topshiriqlarni yechish orqali amalga oshiriladi.

Bo‘lajak fizika fani o‘qituvchisining metodik tayyorgarligini rivojlanishi quyidagi pedagogik tizim maqsad, jarayon va natija tarzida namoyon bo‘ladi. Ijtimoiy qoidalar metodik rivojlanish darajasini baholashda muhim asoslar sifatida aks etadi va ular, o‘z navbatida, Davlat ta’lim standarti mazmunida qayd etiladi. Ta’lim tizimi faoliyatini baholashda uning samaradorligi hamda pedagogik tizim rivoji bilan bog‘liq asosiy ko‘rsatkichlarini ajratib ko‘rsatish mumkin. Aynan ana shu ko‘rsatkichlar o‘qituvchining metodik rivojlanish darajasini baholash mantiqini asoslab beradi.

Jamiyatda ta’lim tizimini rivojlantirishning strategik yo‘nalishi– bu insonning turli sohalarida maqsadli innovatsion yondashuv asosida faoliyati, uning intellektual va ahloqiy rivojlanishidir. Jahonning rivojlangan davlatlari qatori mamlakatimizda ham ta’limdagi islohotlar jarayonida innovatsion ta’limni qo‘llash muhim yo‘nalish sifatida kelmoqda.

Bo‘lajak fizika fani o‘qituvchisining metodik tayyorgarligini rivojlantirish pedagoglarni tayyorlashdagi murakkab muammolar qatorida o‘ziga xos o‘rin tutadi. Ayniqsa ta’limni modernizatsiyalash bilan bog‘liq islohotlarning joriy bosqichida kasbiy pedagogik faoliyatga moslashish muammosi yanada yaqqol namoyon bo‘lmoqda. Bo‘lajak fizika fani o‘qituvchilarini amaliy, psixologik, metodik, tadqiqotchilik turlari bilan bir qatorda bo‘lajak fizika fani o‘qituvchisini metodik tayyorgarligini rivojlantirish bilan boyitib borilmoqda.

Pedagogning metodik jihatdan tarbiyalanganligini tadqiq qilishga bag‘ishlangan asarlarda uning quyidagi turlari bilan farq qilinadi:

- maxsus bilim va malakaga ega bo‘lishligi – kasbiy faoliyatini yetarlicha yuqori darajada egallaganlik, o‘zining kelgusi kasbiy rivojlanishini loyihalash qobiliyati;
- ijtimoiy tarbiyalanganlik layoqatliligi – birgalikdagi kasbiy faoliyatni, hamkorlikni va shuningdek, metodik muloqot uslublarini egallaganlik, o‘z kasbi natijalari uchun ijtimoiy mas’ullik tushuniladi.

Yevropa davlatlarida shakllangan an’anaga muvofiq kasbiy malakada mutaxassisning metodik tayyorgarligi, uni rivojlantirishga qaratilgan ta’lim tizimi esa – bilim, ko‘nikma va malakalar darajasi bilan o‘lchanadi.

O‘sib kelayotgan yosh avlodni o‘qitish va tarbiyalashda eng asosiy ta’sirni o‘qituvchi ko‘rsatar ekan, o‘qituvchining metodik tayyorgarligini rivojlanganligi, o‘quv va tarbiya jarayonini boshqarishda namoyon bo‘ladi.

Olib borilgan tadqiqotlar natijasida pedagogika oliy ta’lim muassasalari talabalarining innovatsion yondashuv asosida metodik tayyorgarligini rivojlantirishni tashkil etish muammosiga yetarli darajada katta e’tibor qaratilmaganligi aniqlandi. Bo‘lajak fizika fani o‘qituvchilarini tayyorlashda ularning innovatsion yondashuv asosida metodik tayyorgarlik darajalarini rivojlantirishda foydalaniladigan shakllar, metodlar, vositalar yetarli ilmiy asoslanmaganligi kuzatildi. Innovatsion yondashuv – o‘quv-tarbiya jarayonini yaxshilash va takomillashtirishga yo‘naltirilgan dedaktik, metodik, tashkiliy-texnik o‘zgarishlar bo‘lib, metodik tayyorgarlikni rivojlantirishda talabada qiziqish, xohish, qobiliyat, innovatsion g‘oyalar bilan ishlashga ehtiyoji

bo‘lishi, talabalarning innovatsion ta’lim olishiga qator psixologik omillar ham ta’sir ko‘rsatishi aniqlandi.

Fizika ta’limi yo‘nalishi bo‘yicha ta’lim olayotgan bo‘lajak bakalavr-o‘qituvchilarning metodik tayyorgarligini rivojlantirishni bilim olishga qiziqish va qobiliyatni pedagogik madaniyatni takomillashtirishga chorlovchi omil sifatida rivojlantirish lozim. Muammoni hal etishning muhim omili sifatida fizika ta’limi yo‘nalishi bo‘yicha ta’lim olayotgan bo‘lajak bakalavr-o‘qituvchilarning metodik tayyorgarligini takomillashtirish, kasbiy bilimlarini chuqurlashtirish va malakasini oshirish talab etiladi.

Bo‘lajak fizika fani o‘qituvchisi metodik tayyorgarligi faoliyatini aniq bir maqsadga yo‘naltirishi va bu maqsadga erishish uchun quyidagi shartlarga rioya qilishi kerak.

1. O‘z bilimini innovatsion yondashuv asosida oshirish mazmunini bo‘lajak fizika fani o‘qituvchisi mutaxassisligi bo‘yicha pedagogik amaliyot o‘tayotgan ta’lim muassasasida aniq sharoitlarga, amaliyotning sharoitlari, talablariga moslashtirishi kerak.

2. Fizika fani o‘qituvchisi ma’lum maqsad asosida va ma’lum tartibda o‘zida quyidagi sifatlarni shakllantirib borishi kerak:

- talabalarning intilishlari, yangi g‘oyalari, innovatsion qiziqishlarini chuqur his qilish, tushunish, ularning ma’naviy ehtiyojlarini hisobga ola bilish;
- talabalar bilan emmotsional aloqa o‘rnatish, ularning aqliy tasavvurlari, axloqiy va amaliy faoliyati tomonlariga faol ta’sir etish.

3. Bo‘lajak fizika fani o‘qituvchisi umumiy pedagogika, psixologiya, yosh fiziologiyasi va gigienasi, texnika va texnologiya hamda maxsus fanlarni o‘qitish metodikasi fanlarini o‘zlashtirgan bo‘lishlari shart.

4. Bo‘lajak fizika fani o‘qituvchisi o‘zining pedagogik va metodik mahoratini oshirish ustida ishlash tizimining eng samarali usullari, yo‘llarini tanlab olishi, texnologik jarayon va texnik ob’ektlarni to‘g‘ri tanlab faoliyat ko‘rsatishi kerak.

5. Bo‘lajak fizika fani o‘qituvchisi aniq sharoitlarni hisobga olgan holda va ularga mos tarzda individual tarzda yoki jamoa bilan birga o‘z bilimini oshirishda innovatsion yondashuvdan foydalanishi, amaliy mashqlar bajarishi maqsadga muvofiq.

6. Bo‘lajak fizika fani o‘qituvchisi o‘z bilimlarini oshirishni doimiy innovatsion yondashuv asosida ijodiy izlanishlar tarzida tashkil etish va ma’lum maqsadga yo‘naltirish zarur.

Buning uchun u:

- innovatsion yondashuv asosida ijodiy izlanishlar jarayonini boshqarishga moyil bo‘lishi;
- innovatsion yondashuv asosida ijodiy izlanishlarning samaradorligi o‘qituvchining pedagogik, psixologik va nazariy tayyorgarligiga bog‘liq bo‘lishini esda tutishi lozim.

Xulosa : Bo‘lajak fizika fani o‘qituvchisi mutaxassislik fanlaridan darsga tayyorlanayotganda har xil metod va usullarni qo‘llab yangi materialni qanday bayon qilishni o‘ylaydi. U o‘quvchilarning individual xususiyatlarini, ularning tajribasi, jismoniy rivojlanishi va kasb unumdorligiga ta’sir qiladigan boshqa faktorlarni hisobga

olgan holda ish ob'ektlarini tanlaydi. Ma'lumki, hozirgi zamon ishlab chiqarishi juda tez sur'atlar bilan rivojlanmoqda. Dars jihozlari, texnologik jarayonlar uzluksiz takomillashib bormoqda. Bu ma'lum darajada fizika fanida o'z aksini topishi kerak. Demak, bo'lajak kasb ta'limi o'qituvchilari fan va texnika sohasidagi taraqqiyotni uzluksiz kuzatib borishi, ulardan ta'lim oluvchilarni tushunarli shaklda xabardor qilib turishi va o'zi innovatsion yondashuv bilan pedagogik faoliyat yurita olish darajalari ustida ishlashi kerak.

Shunday qilib, tuzilmani innovatsion yondashuvli faoliyatida pedagog ilg'or ijodiy shaxs, keng qamrovli qiziqish, ichki dunyosi boy, pedagogik yangilikka o'ch bo'lishi kerak. Innovatsion faoliyat motivatsion, texnologik va refleksiyali qismlardan iborat bo'lib, faoliyatni tashkil etishda talabalarning bilish faoliyati va uni boshqarish alohida ahamiyat kasb etadi.

Izlanish jarayonida, aniqlanadiki, innovatsion yondashuv asosida bo'lajak fizika fani o'qituvchisi yangiliklarni ta'lim muammosiga kiritish bo'yicha ijodiy faoliyatini jalb etishga tayyorgarligi, laboratoriya va amaliy mashg'ulotlar tashkil etish uchun innovatsiyalar kiritishga qaratilgan harakatlar natija berishga ishonchi, shaxsiy maqsadlarining innovatsion faoliyat bilan mosligi va muvofiqligi hamda pedagog o'zini innovatsion faoliyatiga yo'naltirish uchun yangilikni (innovatsiya) idrok qilishga tayyorlash va yangicha harakat qila olish ko'nikmasini shakllantirishi lozim.

ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Djo'rayev M. Fizika va astronomiya o'qitish metodikasi. -T. Fan va texnologiya, 2015, 352 b
2. Mirzahmedov B. va boshq. Fizika o'qitish metodikasi. O'quv qo'llanma. 2 qism. - Toshkent, 2010. -130 b.
3. Abduqodirov A.A., Pardaev A.X. Masofali o'qitish nazariyasi va amaliyoti. - Toshkent: Fan, 2009 . -145 b.
4. Kan–Kalik V.A., Nikandrov N.D. Pedagogicheskoe tvorchestvo. –M.: Pedagogika, 1990. – 144 s.
5. Markova A.S. Texnologiya massovogo testirovaniya studentov: Uchebnoe posobie. – M., 1996. -182 s.
6. Muslimov N.A., Usmanboeva M.U., Mirsolieva. Barcha ta'lim yo'nalishlari uchun "Innovatsion ta'lim texnologiyalari va pedagogik kompetentlik" moduli bo'yicha o'quv–uslubiy majmua. Toshkent-2017.